

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра фізичного виховання і педагогіки спорту

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б. Жильцов

« 04 » 2017 р.



РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АДАПТИВНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Напрямок підготовки: 6.010203 Здоров'я людини

2017 – 2018 н.р.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02136554	
Начальник відділу моніторингу якості освіти	
Програма №	1866/17
(підпис)	(прізвище, ініціали)
« »	20 р.

Робоча програма «**Адаптивне фізичне виховання**» для студентів
напряму підготовки: 6.010203 Здоров'я людини, 2017 рік – 15 с.

Розробники: Спесивих О. О., доцент кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту Київського університету імені Бориса Грінченка;
Оріховська А. С., ст. викл. кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту Київського університету імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту

Протокол № 2 від «29» вересня 2017 року

Завідувач кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту
 Ясько Л.В.

Години відповідають навчальному плану. Структура програми типова.

Заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи
 О.С. Комоцька

ЗМІСТ

Пояснювальна записка

Структура програми навчальної дисципліни

1. Опис предмета навчальної дисципліни
2. Тематичний план навчальної дисципліни
3. Програма навчальної дисципліни
4. Навчально-методична карта дисципліни
5. Тематика практичних занять
6. Тематика самостійної роботи
7. Тематика модульних контрольних робіт
8. Система поточного та підсумкового контролю
9. Методи навчання
10. Методичне забезпечення курсу

Залікові вимоги з дисципліни «Адаптивне фізичне виховання»

Рекомендована література

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Адаптивне фізичне виховання” укладена у відповідності з навчальним планом підготовки бакалавра за напрямком підготовки: 6.010203 Здоров’я людини, галузь знань: 22 Охорона здоров’я.

Навчальна дисципліна «Адаптивне фізичне виховання» представляє собою систему знань про роль і місце фізичного виховання в житті суспільства та осіб з особливими потребами, та визначає загальні закономірності управління цим процесом. Курс орієнтований на узагальнення специфічних теоретико-методичних закономірностей фізичного виховання осіб з інвалідністю, які розглядаються в структурі фізкультурно-спортивних, психолого-педагогічних, соціальних та медико-біологічних дисциплін.

Мета курсу – ознайомити студентів з організацією, структурою, змістом, сучасними системами, технологіями й передовою практикою фізкультурно-оздоровчої, рекреаційною, реабілітаційної діяльності для осіб із функціональними обмеженнями; сформулювати необхідні теоретичні знання й практичні уміння щодо побудови, організації і впровадження програм адаптивної фізичної культури в навчально-виховний процес для даного контингенту.

У результаті вивчення курсу “Адаптивне фізичне виховання” студенти повинні знати:

- методологічні та теоретичні основи педагогічного процесу адаптивного фізичного виховання;
- законодавчі та програмно-нормативні засади адаптивного фізичного виховання;
- історичні аспекти розвитку адаптивної фізичної культури;

- становлення та розвиток спорту інвалідів у міжнародному олімпійському русі, як соціального явища;
- адаптивне фізичне виховання в процесі інтеграції людей з обмеженими фізичними можливостями в соціум;
- цілі, завдання, принципи, методи і засоби фізичного виховання при різних нозологіях;
- вибір адекватних засобів фізичного виховання при різних нозологіях з урахуванням вікових періодів;
- основи планування, педагогічного контролю та обліку навчального процесу з фізичного виховання людей з обмеженими фізичними можливостями,
- сучасні технології фізкультурно-спортивної діяльності інвалідів, гігієнічні вимоги та матеріально-технічне забезпечення занять адаптивним фізичним вихованням.

Студенти повинні вміти:

- творчо використовувати отримані знання з адаптивного фізичного виховання при вирішенні педагогічних, навчально-виховних, науково-методичних завдань з врахуванням вікових і індивідуальних відмінностей осіб з обмеженими фізичними можливостями;
- вирішувати теоретичні та практичні проблемні завдання з використанням сучасних методів наукового пізнання;
- складати програми, планувати, організовувати і здійснювати роботу з адаптивного фізичного виховання для осіб з обмеженими можливостями при різних нозологіях з урахуванням віку;
- організовувати спортивно-масові та фізкультурно-оздоровчі, рекреаційні заходи для осіб з обмеженими можливостями при різних нозологіях;

— орієнтуватись в спеціальній науково-педагогічній літературі, здійснювати науково-дослідну роботу в сфері адаптивного фізичного виховання.

1 Опис предмета навчальної дисципліни

Найменування показників		Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
денна форма навчання	заочна форма навчання		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів		галузь знань: 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини	Нормативна	
4	4			
Модулів		напрям підготовки: 6.010201 Фізичне виховання	Рік підготовки:	
2	2		4-й	4-ий
Змістових модулів			Семестр	
2	2		8-й	8-й
Загальна кількість годин			Лекції	
144	144		16 год.	6 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних		освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Практичні, семінарські	
			26 год.	8 год.
			Модульний контроль	
			6- год.	
			Самостійна робота	
			60 год.	130 год.
			Вид контролю:	
		<i>Іспит</i> <i>36год</i>	<i>залік</i>	

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог го	у тому числі				
		л	п	с	м/д	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1.												
Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання												
Тема 1. Адаптивне фізичне виховання, як наука та навчальна дисципліна		2	2			10		2				15
Тема 2. Основні принципи, засоби та організаційні форми адаптивного фізичного виховання		2	4			10		2	2			15
Тема 3. Історичні аспекти розвитку адаптивного фізичного виховання. Міжнародний спортивний рух інвалідів, як соціальне явище		2	2			10						15
Тема 4. Законодавчі та організаційні основи адаптивного фізичного виховання в Україні		2	2		2	10						15

Разом за змістовим модулем 1									2			
	60	8	10		2	40		4	2			60
Модуль 2												
Змістовий модуль 2. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при різних нозологіях												
Тема 5. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при вадах слуху		2	4		2	5		2	2			20
Тема 6. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при сліпоті та слабозорості		2	4		2	5			2			15
Тема 7. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при вадах опорно-рухового апарату		2	4			5			2			20
Тема 8. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при розумових		2	4			5						15

вадах												
Іспит	36											
Разом за змістовим модулем 2	48	8	16		4	20		2	6			70
Усього годин	144	16	26		6	60	144	6	8			130

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1 Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання. *Даний модуль спрямований на вивчення основних понять АФВ, історичних аспектів розвитку АФВ, принципів, методів, цілей та завдань, організаційних форм АФВ, законодавчих та організаційних основ адаптивного фізичного виховання.*

Тема 1. Адаптивне фізичне виховання, як наука та навчальна дисципліна

Тема 2. Основні принципи, засоби та організаційні форми адаптивного фізичного виховання

Тема 3. Історичні аспекти розвитку адаптивного фізичного виховання. Міжнародний спортивний рух інвалідів, як соціальне явище.

Тема 4. Законодавчі та організаційні основи адаптивного фізичного виховання в Україні

Змістовий модуль 2. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при різних нозологіях. *Даний модуль спрямований на детальне вивчення методичних основ фізичного виховання осіб з вадами слуху, основ адаптивного фізичного виховання осіб з вадами зору, основ адаптивного фізичного виховання осіб з вадами інтелекту, основ адаптивного фізичного виховання осіб з вадами опорно рухового апарату.*

Тема 5. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при вадах слуху.

Тема 6. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при сліпоті та слабозорості.

Тема 7. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при вадах опорно-рухового апарату .

Тема 8. Теоретико-методичні основи адаптивного фізичного виховання при розумових вадами.

4. Тематика практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна
1	Адаптивне фізичне виховання, як наука та навчальна дисципліна	2
2	Мета, принципи, засоби, методи та основні поняття адаптивного фізичного виховання. Особливості організації процесу занять адаптивним фізичним вихованням	4
3	Історія розвитку адаптивного фізичного виховання та спорту інвалідів в світі та Україні. Зародження та розвиток параолімпійського руху.	2
4	Законодавчі та організаційні основи адаптивного фізичного виховання в Україні	2
5	Особливості побудови процесу фізичного виховання осіб з вадами слуху	4
6	Особливості побудови процесу фізичного виховання осіб з вадами зору	4
7	Теоретико- методичні основи адаптивного фізичного виховання при вадах опорно-рухового апарату	4
8	Особливості побудови процесу фізичного виховання осіб з вадами інтелекту	4
	Всього	26

5 Тематика самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Адаптивне фізичне виховання, як засіб інтеграції людей з особливими потребами в суспільство	15
2	Україна в міжнародному спортивному русі інвалідів	15

3	Особливості фізичного виховання в умовах спеціалізованих закладів освіти в Україні та за кордоном	15
4	Сучасні методики адаптивного фізичного виховання при різних нозологіях	15
	Всього	60

6.Тематика модульних контрольних робіт

1. Основи адаптивного фізичного виховання.
2. Адаптивне фізичне виховання осіб з вадами слуху, зору.
3. Адаптивне фізичне виховання осіб з порушенням інтелектуального розвитку.
4. Адаптивне фізичне виховання осіб з порушеннями ОРА.

Питання до модульної контрольної роботи №1

1. Історія процесу інтеграції людей з особливими потребами до суспільства.
2. Дати визначення загальних і специфічних завдань адаптивного фізичного виховання.
3. Охарактеризувати спеціальні принципи.
4. Розкрити зміст спеціальних принципів, які використовуються в АФВ.
5. Перелічіть основні завдання і методи АФВ.
6. Які основні проблеми вирішуються у процесі АФВ.
7. Розкрити роль мікросоціума для виховання, розвитку і освіти дітей- інвалідів шкільного віку.
8. Перелічити основні форми занять з АФВ.
9. Вимоги до вихователя з адаптивного фізичного виховання.
10. Чому корекційно-розвиваюче спрямування є основою в АФВ?
11. Методика і організація рухливих ігор з дітьми які мають порушення зору.
12. Завдання та методика АФВ дітей шкільного віку з порушеннями зору.
13. Корекційна спрямованість АФВ.
14. Методика корекції рухових порушень глухих дітей.
15. Методика початкового навчання плаванню дітей з ослабленим слухом.
16. Завдання та методика АФВ дітей шкільного віку з вадами мовлення.

Питання до модульної контрольної №2

1. Причини народження дитини з інтелектуальними порушеннями. Характерні риси такого стану здоров'я: порушення руху, затримка фізичного розвитку. Хвороба Дауна як типова форма олігофренії.
2. Інтелектуальні порушення і педагогічні принципи організації виховання.
3. Рухливі ігри як засіб адаптивної фізкультури.
4. Спорт і змагальна активність інвалідів з порушеннями інтелекту.
5. Особливості методики АФВ з дітьми, які мають відхилення в інтелектуальному розвитку.
6. Корекційно-розвиваючи рухливі ігри для дітей з розумовими відхиленнями.
7. Причини виникнення і види дитячих церебральних паралічів.
8. Уроджені (безумовні) рефлекси та умовно-рефлекторні реакції дитини, їх роль у формуванні патології руху і використання у фізичній реабілітації.
9. Форми ДЦП. Фізичні вправи і тренажерні пристрої для збільшення активних рухів у дітей з ДЦП.
10. Рухова реабілітація дітей з ДЦП.
11. Особливості методики АФВ при використанні фізичних вправ в шкільному віці з аномаліями розвитку і після ампутації кінцівок.
12. Методичні особливості проведення рухливих ігор і спортивних ігор з дітьми шкільного віку з вадами кінцівок.

7. Система поточного та підсумкового контролю

При оцінюванні знань студентів з дисципліни застосовують вхідний, поточний, підсумковий контроль.

Вхідний контроль: даний контроль здійснюється для стимулювання навчальної праці студентів та перевірки якості засвоєння навчального матеріалу, який був вивчений студентами з дисциплін, які передують дисципліні. Вхідний контролю знань студентів з дисципліни проводиться у вигляді тестового експрес-опитування.

Поточний контроль знань студентів з дисципліни у міжсесійний період здійснюється у ході всіх видів занять за формою, яку обирає викладач. Результати поточного контролю відображаються в журналі обліку навчальних занять і використовуються викладачем для:

- забезпечення ритмічної навчальної роботи студентів;

- своєчасного виявлення важких для засвоєння розділів навчальної дисципліни і відповідного коригування навчального процесу;

- організації індивідуальної роботи творчого характеру з найбільш підготовленими студентами.

Перевірка засвоєння студентами навчального матеріалу здійснюється такими методами: усне чи письмове експрес-опитування перед початком практичних занять або шляхом тестування, а також при відпрацюванні пропущених занять. Опитування студентів проводиться за матеріалами минулих лекцій або практичних занять. При цьому студенту ставиться одне або два запитання, але може бути задане питання і з попереднього матеріалу. Це буде залежати від чіткості відповіді студента на поставлене питання.

Відпрацювання пропущених лекцій чи практичних занять без поважної причини здійснюється у формі усного чи письмового опитування з питань, що розглядалися на цьому занятті.

Заходами поточного контролю є експрес-опитування на практичних заняттях, контроль відвідування лекцій і практичних занять, виконання самостійної роботи та ведення конспектів.

Оцінки, отримані під час поточного контролю, враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни та при атестації студентів. Результати атестації обговорюються в групі, на зборах факультету, на засіданнях кафедри.

Підсумковий контроль здійснюється з метою оцінки результатів досягнення навчальної мети з дисципліни на завершальному етапі. Полягає в оцінці відповіді на поставлені теоретичні питання, що подаються у вигляді батареї тестів, що видаються кожному студентові. На підсумковому контролі студент показує глибокі та всебічні знання дисципліни, матеріалів додаткової літератури, що рекомендована, аргументовано викладає матеріал, правильно застосовує теоретичні положення, пов'язує теорію з питаннями практики, при цьому не допускає грубих помилок при відповіді, потребує в окремих випадках допоміжних питань припускається окремих неточностей. Проводиться методом модульної контрольної роботи (за тестовими запитаннями) з матеріалу курсу.

Контроль знань студентів заочної форми навчання з дисципліни здійснюється у процесі навчання в сесійний період, у формі експрес-опитування на практичних заняттях, виконання контрольної роботи та конспектування індивідуальних самостійних робіт та здачі заліку.

8. Методи навчання

З методів навчання використовуємо загально прийняті методи за характером подачі навчального матеріалу (словесні, наочні, практичні) та

за організаційним характером навчання (методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; методи контролю та самоконтролю у навчанні). З методів активізації процесу навчання розроблено перелік ситуаційних задач (кейси), розміщених у НМК.

9. ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ВИМОГИ З ДИСЦИПЛІНИ «АДАПТИВНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ»

1. . Понятійний апарат дисципліни АФВ. Мета та основні завдання АФВ.
2. Адаптивне фізичне виховання як наукова та навчальна дисципліна. Міждисциплінарні зв'язки.
3. Охарактеризувати поняття «адаптивна фізична культура», «адаптивне фізичне виховання».
4. Охарактеризувати поняття «адаптивний спорт», «адаптивне фізичне виховання». Вказати відмінності АФВ.
5. Охарактеризувати поняття «фізична реабілітація», «адаптивне фізичне виховання». Вказати відмінності АФВ
6. Охарактеризувати поняття «інвалід», «інвалідність», «соціальний захист інвалідів».
7. Охарактеризувати поняття «дифектологія», «коррекційна педагогіка».
8. Сучасні стан проблеми інвалідності у світі. Причини збільшення кількості інвалідів у світі.
9. Актуальні проблеми АФВ в Україні та світі. Порівняльний аналіз.
10. Характеристика адаптивного фізичного виховання в Україні.
11. Нормативно-правова база адаптивного фізичного виховання в Україні.
12. Організаційні основи адаптивного фізичного виховання в Україні.
13. Принципи вітчизняної державної політики в сфері соціального захисту інвалідів.
14. АФВ в державній системі корекційної педагогіки.
15. Діяльність громадських і державних організацій в галузі фізичного виховання та спорту інвалідів.
16. Особливості організації фізкультурного руху і спорту інвалідів в Україні
17. Проблеми фізичної та соціальної адаптації інвалідів
18. Історичні аспекти розвитку АФВ.
19. Виникнення та розвиток Ігор для глухих (Тихих Олімпіад)
20. Виникнення та розвиток Паралімпійських ігор.
22. Виникнення та розвиток Спеціальних Олімпіад.
23. Виникнення та розвиток спорту на візках.
24. Організація та проведення Паралімпійських Ігор.
25. Україна в міжнародному спортивному русі інвалідів.
27. Основні принципи адаптивного фізичного виховання
28. Специфічні принципи адаптивного фізичного виховання
29. Засоби та методи адаптивного фізичного виховання

30. Організаційні форми АФВ.
31. Профілактика травматизму в АФВ.
32. Матеріально-технічне забезпечення АФВ
33. Охарактеризувати викладача АФВ.
34. Загальні відомості про осіб з вадами слуху.
35. Завдання АФВ при глухоті
36. Засоби АФВ при дефектах слуху
37. Особливості методики АФВ при дефектах слуху
38. Вплив глухоти на стан здоров'я та рухову функцію організму.
39. Особливості роботи викладача з АФВ з глухими.
40. Загальні відомості про сліпоту та слабозорість
41. Завдання АФВ при сліпоті та слабозорості
42. Засоби АФВ при сліпоті та слабозорості
43. Допуск до занять АФВ при сліпоті та слабозорості
44. Лікарський контроль та профілактика травматизму на заняттях адаптивним фізичним вихованням.
45. Особливості методики АФВ при сліпоті та слабозорості
46. Специфічні завдання та засоби АФВ при сліпоті та слабозорості
47. Особливості роботи викладача з АФВ з сліпими та слабозорими
48. АФВ при станах після ампутації
49. Мета та завдання АФВ при станах після ампутації
50. Специфічні завдання та засоби АФВ при станах після ампутацій
51. Особливості роботи викладача з АФВ з ампутантами та спинальниками
52. Особливості використання засобів АФВ при станах після
53. Загальні відомості про ураження спинного мозку
54. Мета та завдання АФВ при ураженнях спинного мозку
55. Особливості використання засобів АФВ при ураженнях спинного мозку
56. Особливості методики АФВ при ураженнях спинного мозку
57. Специфічні завдання та засоби АФВ при ураженнях спинного мозку
58. Загальні відомості про ДЦП
59. Мета та завдання АФВ при ДЦП;
60. Методи та засоби АФВ при ДЦП;
61. АФВ при важких формах ДЦП
62. АФВ при ДЦП середньому і легкому ступені важкості
63. Особливості роботи викладача з АФВ з особами з ДЦП
64. Специфічні завдання та засоби АФВ при ДЦП
65. Загальні відомості про розумові вади
66. Мета та завдання АФВ при розумових вадах
67. Методи та засоби АФВ при розумових вадах
68. Особливості методики АФВ при розумових вадах
69. Специфічні завдання та засоби АФВ при розумових вадах
70. Особливості роботи викладача з АФВ з особами з розумовими вадами

71. Мета та завдання АФВ в Будинку дитини
72. Особливості розвитку психомоторних вмінь та навичок у дітей
73. Методи та засоби АФВ в Будинку дитини

10. Методичне забезпечення

Основна

1. Частные методики адаптивной физической культуры: учебник / под общ. ред. проф. Л.В. Шапковой. – М.: Советский спорт, 2007. – 608с.
2. Волошинський О., Горбачьо І., Мацелюх А., Сварник М. Теорія і практика організації активного відпочинку та туризму для неповносправних осіб: Навч. посіб. – Львів: Ліга-Прес, 2009. – 128с.
3. Футбол інвалідів:Метод. посіб. загальна редакція В.В. Строкатова та Ю.А. Бріскіна / Т.В. Білий, Ю.А. Бріскін, О.Ф. Колобич, О.Ф. Огерчук, В.В. Строкатов. – Л.: «Край», 2006. – 70 с.
4. Програми та рекомендації до розподілу програмного матеріалу загальноосвітніх навчальних закладів для 5-10 класів спеціальних ЗОНЗ для дітей з тяжким порушенням мовлення. Фізична культура основи здоров'я / М.К. Шеремет, В.В. Тищенко, В.В. Тарасун та ін. – К.: «Поліграфлініга», 2009. – 119 с.

14. Рекомендована література

Базова

1. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання різних груп населення. – Том 2 - Київ: Олімпійська література, 2008. – 367с.
2. Чудная Р.В. Адаптивное физическое воспитание. – К.: Наукова думка, 2000. – 358с.

Допоміжна

1. Бріскін Ю.А. Спорт інвалідів – Київ: Олімпійська література, 2006. – 262с.
2. Бріскін Ю.А., Передерій А.В. Вступ до теорії спорту інвалідів. – Л.: «Апріорі», 2008. – 68с.
3. Бріскін Ю.А. Організаційні основи Паралімпійського спорту. – Львів: «Кобзар», 2004. – 179с.
4. Веневцев С.И. Адаптивный спорт для лиц с нарушением интеллекта. – Москва: «Советский спорт», 2004. – 91с.
5. Веневцев С.И., Дмитриев А.А. Оздоровление и коррекция психофизического развития детей с нарушением интеллекта средствами адаптивной физической культуры. – М.: «Советский спорт», 2004. – 104с.
6. Дошкольное воспитание аномальных детей. Под ред. Л.П. Носковой. – М., 1993.
7. Евсеев С.П., Шпакова Л.В. Адаптивная физическая культура. Учебное пособие. – М.: Советский спорт, 2000. – 240с.
8. Закон України "Про фізичну культуру і спорт", К.: 1993.- 22с.
9. Круцевич Т.Ю. Теория и методика физического воспитания. Том 2. – К.: Олимпийская литература, 2003 – 390с.

- 10.Мастюкова Е.М. Физическое воспитание детей с церебральным палаличом. – М.: Просвещение, 1991. – 159с.
11. Методика впровадження комплексної реабілітації в Львівському міжрегіональному центрі соціально-трудової, професійної та медичної реабілітації інвалідів. / За ред. Г.Г. Дунаса. – Львів: ЗУКЦ, 2008. – 80с.
12. Практичні питання працевлаштування та зайнятості осіб з інвалідністю / А.Г. Швецов, О.О. Волошинський, М.М. Хміль, О.П. Рісний за наук. ред. А.Г. Шевцова – Львів:, 2009. – 140с.
13. Справочник по детской лечебной физкультуре / Под ред. М.И.Фонарёва. – Ленинград: Медицина, 1983. – 360 с.
- 14.Толмачов Р.А. Адаптивная физическая культура и реабилитация слепых и слабовидящих. – М.: «Советский спорт», 2004. – 108с.
15. Черник Е.С. Физическая культура во вспомогательной школе: Учебное пособие. – М.: Учебная література, 1997. – 320с.
16. Язловецкий В.С. Физическое воспитание детей с ослабленным здоровьем. – К.: Здоров'я, 1991. – 232.